

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бэлэ К. Связь университета с промышленностью: обобщение опыта Румынии / К. Бэлэ // Высшее образование в Европе. – 1983. – Т. VIII. – № 4. – С. 18-26.
2. Вентер, Дьордь. Педагогическое образование / Дьордь Вентер. – Ровно: Издательство: Международный экономико-гуманитарный университет им. академика Степана Дем'янчука, 2007. – 220 с.
3. Джусенбаев Ш.Д. Научные основы развития высшего образования в современном мире. Дис. ... д-ра. пед. наук. 13.00.01. – Бишкек., 1997. – 333 с.
4. Закон об образовании и воспитании № 28/178 // Официал. бюллетень СРР. – 1978. Т. XIV. – № 113. – Ч.1. – С. 1–20.
5. Матлица М. Вхождение стран Черноморского региона в Европейское пространство высшего образования / М. Матлица // Внешние аспекты Болонского процесса: высшее образование Юго-Восточной Европы и европейское пространство высшего образования в глобализованном мире // Выс. образование за рубежом. – 2007. – № 6 – С. 38–52.

Сапожников С.В.

СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ РУМЫНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ КАК СТРАНЫ-ЧЛЕНА ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

В статье рассматривается процесс становления и развития системы высшего педагогического образования Румынской Республики как страны-члена Черноморского экономического сотрудничества.

Ключевые слова: высшее педагогическое образование, подготовка учителей, педагогические кадры, система.

Sapozhnikov S.V.

FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE MODERN SYSTEM OF HIGH PEDAGOGICAL EDUCATION IN REPUBLIC OF ROMANIA AS THE COUNTRY-MEMBER OF THE BLACK SEA ECONOMICAL COOPERATION

The article considers the process of becoming and development of high pedagogical education's system in Republic of Romania as the country-member of the Black Sea economical cooperation.

Key words: high pedagogical education, teachers' training, pedagogical staff, system.

УДК 37:93:37.026

Тимчук К. М.

ОГЛЯД ПІДХОДІВ ДО АНАЛІЗУ Й ОЦІНЮВАННЯ ПІДРУЧНИКІВ ТА НМК З ІНОЗЕМНИХ МОВ КІНЦЯ ХХ – ХХІ СТ.

Статтю присвячено огляду підходів до аналізу та оцінювання підручників і навчально-методичних комплексів з іноземних мов у кінці ХХ ст. на початку ХХІ ст. Розглянуто різноманітні аспекти цього питання з різних точок зору провідних діячів української педагогічної науки.

Ключевые слова: учебник, учебно-методический комплекс, педагогическая экспертиза школьного учебника, критерии анализа учебной книги.

Кінець ХХ ст. – початок ХХІ ст. – навчання іноземної мови в умовах державної незалежності України. Після проголошення незалежності України відбулися вагомі зміни в системі освіти в цілому, та в системі середньої освіти зокрема. Зміни торкнулися в першу чергу відбору змісту освіти. Змінилося все – починаючи від зміни педагогічних та ідейних орієнтирів і закінчуючи терміном навчання в середньому загальноосвітньому закладі. На першому плані знову постала індивідуальність дитини, її особистість, розвиток і

саморозвиток; метою школи стало формування національно свідомого громадянина незалежної України.

Розвиток науки і школи став одним із основних напрямків державної політики. Він відзначився великою кількістю наказів, постанов та інших нормативно-правових документів, метою яких було створення національної системи освіти з новою структурою і змістом, осмислення вітчизняних явищ, феноменів, подій, персоналій.

Зміни торкнулися й сфери іншомовної освіти, перед якою постає завдання – посилити інтерес учнів до вивчення іноземних мов у загальноосвітніх школах з метою їх підготовки до життя в умовах багатонаціонального і полікультурного простору, виробити вміння та навички спілкування з людьми різних національностей.

Вказаний період характеризується появою новітніх систем навчання, експериментальних початкових шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов, методичної літератури, підручників, аудіо-, відеозасобів навчання.

Продовження процесу розбудови системи освіти слугує меті практичної реалізації основних її принципів, стратегічних завдань, пріоритетів розвитку. Власне цим і зумовлено реформування системи навчання іноземних мов: оновлення змісту навчання та виховання засобами іноземної мови; створення авторських програм, альтернативних підручників та критеріїв їх аналізу відповідно до вимог сучасного розвитку науки та досягненнями шкільної педагогічної практики [5].

Метою нашої статті є огляд найбільш ґрунтовних критеріїв оцінювання та аналізу підручників та НМК з іноземних мов.

Ці та інші аспекти цього питання в кінці ХХ ст. – початку ХХІ ст. досліджували такі відомі науковці, як Н. Бориско, Н. Буринська, О. Савченко, С. Бондар, О. Овчарук, Л. Биркун, В. Редько, О. Карп'юк, І. Самойлюкевич, А. Несвіт, В. Мадзігон, В. Плахотник та ін.

Під педагогічною експертизою шкільного підручника вчені розуміють “алгоритмізовану процедуру виявлення колективної думки про шкільний підручник у формі експертного висновку (чи експертної оцінки), отриманого групою спеціально відібраних фахівців (учених, методистів, учителів)” [9, с. 230 – 236].

Одна з провідних вітчизняних науковців Н. Ф. Бориско стверджує, що об'єктивним критерієм оцінювання якості підручника є орієнтація на вимоги чинних програм, а навчально-методичний комплекс є підсистемою всередині системи навчання іноземних мов, що відображає та моделює всі її елементи, тому до основних об'єктів аналізу і оцінки належать всі елементи системи навчання [1, с. 22 – 25].

Інший науковець, представник Інституту педагогіки АПН України, Н. М. Буринська, переконана, що на кінець ХХ ст. не існувало науково-обґрунтованої методики оцінки якості підручників. Сама ж дослідниця виокремлювала три основні проблеми в цьому напрямку:

- що саме перевіряти під час апробації підручника;
- як перевіряти, якими способами збирати й класифікувати оцінну інформацію;
- у який спосіб інтерпретувати добуті у процесі апробації результати.

Причому, на шляху вирішення першої з цих проблем, яку вважала першочерговою, головною завадою були відсутність єдиних критеріїв, які відповідали б тогочасним уявленням про те, яким мав бути шкільний підручник нового покоління. Тому Н. М. Буринська пропонує основними критеріями аналізу навчальної книги визнати такі:

- зміст;
- побудова (архітектоніка);
- оформлення;
- поліграфічне виконання;
- ергономічні показники.

Особливої уваги, на думку автора, потребує опрацювання дидактичної складової змісту і структури теорії підручника.

Незважаючи на різноманітність підходів і думок щодо окресленого питання, більшість дослідників даної проблеми єдині в думці, що всебічне та об'єктивне уявлення про придатність підручника можна дістати лише за допомогою поєднання теоретичного аналізу підручника з його практичною перевіркою в школі [3, с. 8 – 10].

З метою покращення ситуації у сфері підручникотворення в 2004 р. вийшов наказ Міністерства освіти і науки України (від 12.02.2004р. № 108), де були окреслені основні вимоги до навчальних програм та підручників і поняття навчальної програми та підручника. Наказ також містив положення про Всеукраїнський конкурс рукописів навчальних програм та підручників для загальноосвітніх навчальних закладів [8].

Згідно з цим наказом підручник – навчальне видання, яке систематизовано відтворює зміст навчального предмета, курсу, дисципліни відповідно до офіційно затвердженої або експериментальної навчальної програми (до підручників належить також буквар).

Відповідно до мети й завдань навчання і відповідно до рівня освітньої підготовки учнів підручник остаточно визначає обсяг і систему знань, що їх належить вивчити.

У наказі також були сформульовані сучасні вимоги до змісту підручника.

В “Освіті України” № 17 від 2 березня 2004 р. [7] були опубліковані оновлені критерії оцінювання рукописів – “Оцінний лист”.

Однак за параметрами, запропонованими в ньому, важко оцінити підручник об'єктивно, оскільки переважна більшість параметрів не конкретна, а значна їх кількість взагалі не стосується оцінювання підручників з іноземної мови. Так, наприклад, в одному з пунктів говориться про відображення в змісті рукопису підручника еволюції наукових ідей, ролі діячів науки, вітчизняних учених у розвитку даної галузі науки. Окрім того, переважна більшість пунктів, за якими пропонують оцінювати підручник, носять скоріше всього описовий характер і можуть бути включені до пояснювальної записки до цього “Оцінного листа”. І зрештою, в документі відсутня варіативність в оцінюванні вартості кожного параметра, тобто ми можемо ставити лише плюс або мінус, тобто відсутня можливість встановлення хоча б відносного процента відсутності або присутності того чи іншого параметру. Не окреслені пріоритетні критерії [2, с. 29 – 31].

Отже, питання про оцінювання якості підручників і навчально-методичних комплексів (НМК) з іноземних мов в цілому поставало все гостріше. З одного боку, існуючі критерії оцінювання носили узагальнений характер, а з іншого – нагальна потреба в докорінній зміні підручників.

З метою вирішення проблеми розробки критеріїв оцінювання підручників з іноземних мов, у березні-травні 2004 р. під егідою Міністерства освіти та науки, за підтримки Посольства США в Україні та за участю авторів та редакторів підручників, а також видавців, проводився науково-практичний семінар. У його роботі взяли участь автори, редактори та співробітники провідних видавництв навчальної літератури. Були також присутні представники середньої і вищої школи, а також Академії педагогічних наук України (Н. Басай, Л. Биркун, В. Бусол, А. Гергель, О. Карп'юк, А. Несвіт, І. Самойлюкевич та інші).

На цій зустрічі зусилля були спрямовані на розробку критеріїв, які б відображали сучасні вимоги до НМК з іноземних мов, а отже, враховували особливості навчання іноземної мови за комунікативним підходом та допомагали оцінювати підручники об'єктивніше саме з позицій комунікативно-орієнтованого навчання іноземних мов [2, с. 29 – 31].

Однак, недивлячись на ґрунтовність та повноту оцінного листа запропонованого для оцінювання підручника з іноземної мови, об'єктивне оцінювання шкільного підручника є надзвичайно складним і багатогранним процесом [6, с. 256 – 262].

Насамперед, будь-який підручник має відповідати вимогам Держстандартів та підпорядкуватись меті і завданням шкільної програми, враховувати вікові психологічні особливості та пізнавальні можливості й інтереси учнів, бути цікавим, привабливим естетичним, доступним, зрозумілим, посильним, передбачати диференціацію навчання, містити в достатній кількості різнорівневі завдання, бути раціонально унаочненим.

Орієнтиром як для створення, так і для оцінювання якості шкільного підручника має стати модель особистісно орієнтовного навчання спрямованого на саморозвиток учня, самореалізацію його природних здібностей, задатків, завдань та вимог шкільних програм, враховуючи дидактичні та психологічні засади закономірного розвитку особистості.

Важливо враховувати досвід зарубіжних дослідників у галузі оцінювання підручників, що “оцінити – означає зібрати повну, суттєву, достеменну інформацію про об’єкти оцінювання і проаналізувати, наскільки ця інформація відповідає сукупності критеріїв щодо визначених на початку цілей, для того, щоб прийняти певне рішення”.

Основними параметрами апробації шкільних підручників є:

- науковість змісту;
- відповідність завданням програми та вимогам Держстандартів;
- структура; навчально-методичний апарат;
- придатність для самостійного використання учнем;
- доцільність методичного викладу;
- естетика ілюстративного матеріалу, дизайну;
- розвивально-виховні функції.

Як свідчить світовий досвід моніторингових досліджень рівень шкільного підручника впливає на ефективність освіти, зростання рівня інтелектуальних можливостей, ініціативності, світоглядних переконань.

Упродовж 2007 року в рамках спільного проекту “Громадські платформи освітніх реформ”, Міжнародного центру розвитку шкільництва / APS International (Утрехт, Нідерланди), Благодійного фонду “Перше Вересня” (Київ), Видавництва “Шкільний світ” (Київ), за фінансової підтримки Програми MATRA Міністерства закордонних справ Королівства Нідерланди та Міжнародного Фонду “Відродження” (Київ) проводились тренінги, польові дослідження та міжнародні конференції в Полтавській і Одеській областях та м. Києві, метою яких було обговорення якості навчальної літератури та шляхів її покращення з батьками, дітьми, вчителями, видавцями й створення в пілотних регіонах (на Одещині та Полтавщині) громадських платформ освітніх реформ – модель постійного форуму освітян, батьків, учнів, громадськості, а також представити рекомендації цих конференцій.

27–28 квітня 2007 р. у Полтавському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського відбувся тренінг “Підготовка конвенцій та діалог з органами влади та громадськістю”, підтема “Підручники”. 17 травня 2007 року відбувся тренінг “Підвищення якості українських підручників: аналіз їх стану, шляхи покращення” з вчителями англійської мови, а 18 – 19 вересня 2007 року Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти провів регіональну конференцію на тему “Український шкільний підручник: перспективи діалогу громадськості і влади” в рамках українсько-нідерландського проекту “Громадські платформи освітніх реформ в Україні”.

Метою цього проекту було залучення педагогічної громадськості до обговорення і вироблення рекомендацій щодо якості шкільного підручника, з англійської мови зокрема.

Результатами цих зустрічей стали звіти учасників про сучасний стан українських підручників з точки зору батьків, учителів, учнів, видавців, в яких йшлося про сильні та слабкі сторони українських підручників з англійської мови, а також рекомендації, що потрібно зробити для їх покращення.

10 грудня 2007 року в Києві відбулася заключна міжнародна конференція “Діалог про підручник: час говорити, час діяти” в рамках українсько-нідерландського проекту “Громадські платформи освітніх реформ в Україні”.

Мета конференції – на основі аналітичних доповідей про українські підручники випрацювати конструктивні пропозиції, що можуть бути втілені в життя найближчим часом.

Автори звіту пропонували упродовж 2008 – 2009 років розробити Державну цільову програму “Український підручник”, створивши при Міністерстві освіти і науки міжвідомчу

робочу групу з представників МОН, Міністерства фінансів, Міністерства економіки, Міністерства охорони здоров'я, Державного комітету телебачення і радіомовлення, Української асоціації видавців і книгросповсюджувачів, профільного комітету Верховної Ради України, представників професійних учительських асоціацій, Асоціації керівників шкіл України, а кошти на розробку Державної програми частково забезпечити за рахунок проекту Уряду України та Світового банку "Рівний доступ до якісної освіти", а також винести проект Державної цільової програми "Український підручник" на громадське обговорення в 2009 році [4, с. 2 – 32].

Цей міжнародний проект став значним поштовхом у вирішенні проблеми оцінювання підручників з іноземних мов для середніх загальноосвітніх шкіл України початку ХХІ ст.

Вимоги до підручників та НМК з іноземних мов постійно змінюються та удосконалюються. Тому огляд підходів до аналізу та оцінювання не є вичерпним і з новими вимогами, що ставить суспільство перед школою у вивченні іноземних мов, з'являтимуться нові критерії. А вміння критично оцінювати та аналізувати підручники та НМК має бути однією із сторін формування професійного вчителя іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бориско Н. Ф. Критерии анализа и оценки учебно-методических комплексов (УМК) по иностранным языкам // Н. Ф. Бориско / Иноземні мови, 1999. – № 1. – С. 22 – 25.
2. Биркун Л. Як зробити підручник сучасним? // Л. Биркун / Иноземні мови, 2004. – № 2. – С. 29 – 31.
3. Буринська Н. М. До проблем оцінки якості підручника / Проблеми сучасного підручника / Зб. наук. праць // Н. М. Буринська. – К.: Комп'ютер у школі та сім'ї, 1999. – С. 196.
4. Інформаційний випуск Українсько-нідерландського проекту "Громадські платформи освітньої реформи в Україні", 2008. – № 3. – С. 32.
5. Кравчук Л. Іншомовна підготовка учнів загальноосвітніх шкіл України в другій половині ХХ ст.: проблема періодизації // Л. Кравчук / Наукові записки. Серія: Педагогіка. – 2009. – № 2.
6. Мацько Н. Д. Оцінювання якості шкільного підручника з математики / Проблеми сучасного підручника / Зб. наук. праць // Н. Д. Мацько, Д. В. Ситник, А. В. Гривко – К.: Педагогічна думка, 2008. – С. 544.
7. Освіта України, 2004 р. – № 17.
8. Основні вимоги до навчальних програм та підручників: додаток до Положення про Всеукраїнський конкурс рукописів навчальних програм та підручників для загальноосвітніх навчальних закладів: наказ Міністерства освіти і науки України від 12.02.2004 р. № 108 [Електронний ресурс] / Інтернет-сайт Міністерства освіти і науки України, 2004. – <http://mon.gov.ua/>.
9. Черепанов В. С., Казаринов А. С. К решению проблемы педагогической экспертизы школьных учебников / В. С. Черепанов, А. С. Казаринов // Проблемы школьного учебника. – М.: Просвещение, 1991. – Вып. 20. – С. 230 – 236.

Тымчук Е. Н.

ОБЗОР ПОДХОДОВ К АНАЛИЗУ И ОЦЕНИВАНИЮ УЧЕБНИКОВ И УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКИХ КОМПЛЕКСОВ ПО ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ КОНЦА ХХ – НАЧАЛА ХХІ ВЕКА

Стаття посвящена обзору подходов к анализу и оцениванию учебников и УМК по иностранным языкам. Рассмотрено различные точки зрения ведущих деятелей украинской педагогической науки.

Ключевые слова: учебник, учебно-методический комплекс, педагогическая экспертиза школьного учебника, критерии анализа учебной книги.

*REVIEW OF APPROACHES TO THE TEXTBOOK AND EDUCATIONAL COMPLEXES
ANALYSE AND EVALUATION CONCERNING FOREIGN LANGUAGES
FROM THE END OF XX CENTURY TOWARDS THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY*

This article deals with the review of approaches to the textbook and educational complexes analyse and evaluation concerning foreign languages from the end of XX century towards the beginning of the XXI century. It examines cross-lights of leading men of Ukrainian pedagogic science.

Key words: textbook, training complexes, pedagogical expertise of school manuals, criteria analysis structure.

УДК 37.013.3:378

Шмоніна Т.А., Глухов І.Г.

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ
“ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ”**

У статті розглядаються сучасні наукові підходи до визначення поняття “педагогічні умови”. Наведено основні складові та класифікації цього поняття.

Ключові слова: педагогічні умови, освіта, педагогічний процес.

Актуальність та постановка проблеми. Освіта як сфера надзвичайно важливої соціально-економічної діяльності є стратегічним ресурсом розвитку суспільства, забезпечення зростання його технологічного рівня і конкурентоспроможності в умовах глобалізації сучасного світу.

Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні надають імпульс для пошуку подальших шляхів модернізації, інтенсифікації та індивідуалізації процесу навчання. Одним із найпоширеніших способів реалізації цієї мети є розробка та створення оптимальних педагогічних умов певного освітнього процесу.

У сучасній науково-педагогічній літературі поняття “педагогічні умови” зустрічається дуже часто. Але жоден існуючий на сьогодні педагогічний словник не дає визначення цьому терміну, тому виникла необхідність в уточненні поняття “педагогічні умови”.

Цей термін розглядається в наукових працях багатьох учених (Ю. Бабанський, Ю. Бойчук, Л. Горбатюк, Л. Дольнікова, О. Іонова, В. Лозова, І. Мороз, П. Олійник, І. Підласний, С. Хазова, І. Шимко та ін.), і кожен з них має своє бачення й розкриває різні аспекти цієї категорії.

Мета роботи – проаналізувати й визначити сучасне розуміння поняття “педагогічні умови”.

Результати досліджень. У сьогочасній педагогічній і психологічній літературі категорія “умова” трактується як видова категорія відносно до родових понять “середовище”, “обставини”, “стан”, що розширює сукупність об’єктів, які необхідні для виникнення, існування та зміни педагогічної системи. В. Загвязінський розглядає умови як зовнішні та внутрішні обставини, що сприяють або перешкоджають дії факторів розвитку, наприклад, готовність до діяльності, стимулююче середовище, матеріально-технічна й ресурсна забезпеченість тощо. Якщо поняття “умови” трактується широко, тоді до них включають причини, фактори розвитку, технології, методики, засоби навчання, виховання й розвитку, адміністративний супровід тощо [1]. В. Мельніченко під умовами розуміє необхідні і достатні обов’язкові обставини, що визначають, зумовлюють існування та розвиток відповідного освітнього простору. Фундаментально розглянув понятійно-термінологічний апарат педагогіки В. Полянський. На його думку, умови повинні впливати